

تظاهرات در لبنان و عراق ایران در حال از دست دادن خاورمیانه است

به قلم حنین غدار (/fa/experts/hnyn-ghdar-0/)

۲۲ اکتبر ۲۰۱۹

همچنین دست‌یافتنی به

(English (/policy-analysis/iran-losing-middle-east-protests-lebanon-and-iraq-show

درباره نویسنده

حنین غدار (/fa/experts/hnyn-ghdar-0/)

حنین غدار هموند فریدمن در برنامه گدولدر انستیتو واشنگتن است که بر سیاست کشورهای عربی متمرکز است. در این برنامه، مطالعات او در حوزه سیاست‌های شیعیان در سرزمین شام است.

مقاله‌ها و دیدگاه‌ها

خیزش‌های اعتراضی اخیر در عراق و لبنان از خطوط فرقه‌ای عبور کرده و بی‌کفایتی حاکم بر هسته رهبری گروه‌های نیابتی ایران در این کشورها را نمایش می‌دهد. تهران ممکن است در اعمال نفوذ خوب باشد اما در رهبری پس از آن بد عمل می‌کند.

اعتراضات علیه فساد و نبود اصلاحات اقتصادی در کمتر از یک ماه هم در عراق و هم در لبنان شکل گرفت. در هر دو کشور تظاهرات‌های بی‌سابقه که شهرها و شهرستان‌های شیعه‌نشین را تکان داد حاکمی از آن است که عملکرد ایران برای اعمال نفوذ در منطقه شکست خورده است. تهران و گروه‌های نیابتی آن نتوانسته‌اند پیروزی‌های نظامی و سیاسی را برای جوامع شیعه در عراق و لبنان به یک چشم‌انداز اجتماعی-اقتصادی تبدیل کنند. به عبارت ساده «روایت مقاومت» که ایران آن را تبلیغ می‌کند نانی سر سفره مردم نمی‌آورد.

از ابتدای انقلاب اسلامی حکومت ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در خصوص صدور انقلاب خود به منطقه -به‌ویژه به کشورهای با اکثریت قابل توجه شیعه- سیاستی روشن درازمدت و مفصل داشته‌اند. ایران در اجرای سیاست خود بسیار صبور و مقاوم بوده و شکست‌های کوچک را با نگاه به هدف اصلی یعنی هژمونی در عراق لبنان سوریه و یمن پذیرفته است.

امروز به نظر می‌رسد ایران برنده بازی درازمدت است. گروه نیابتی آن در لبنان در انتخابات پارلمانی سال گذشته پیروز شد. در سوریه موفق شده متحد خود رئیس‌جمهور بشار اسد را نجات دهد. در چند سال گذشته تهران از طریق گروه‌های نیابتی خود از جمله نیروهای بسیج مردمی یا حشد شعبی گروه شبه‌نظامی شیعه که برای جنگ با داعش ایجاد شد قدرت بیشتری در بغداد به دست آورده است.

با این حال ایران در برنامه چهارده‌ای خود نکته مهمی را نادیده گرفته است: داشتن یک چشم‌انداز اجتماعی-اقتصادی برای حفظ پایگاه حمایتگر خود. رژیم ایران همزمان با استفاده از هر فرصتی برای تنیدن خود به نهادهای دولتی منطقه به این نکته توجه نکرده که اعمال قدرت نیازمند چشم‌اندازی برای آینده است. از این روست که حالا که منطقه دستخوش تحولات جدید شده ایران در اعمال حاکمیت خود ناکام مانده است. عراق و لبنان نمونه‌های خوبی هستند.

ایران در هر دو کشور گروه‌های نیابتی ایجاد کرد به آنها پول اسلحه و به تبع آن قدرت داد و کمک‌شان کرد که در نهادهای دولتی نفوذ

کنند. امروز نهادهای دولتی در عراق و لبنان یک وظیفه اصلی دارند: به جای حفاظت از مردم و خدمت به آنها باید منافع ایران را حفظ کنند و در خدمت آن باشند.

ناظران اعتراضات کنونی در لبنان را به دلایل مختلف «بی‌سابقه» خوانده‌اند. پس از مدت‌های طولانی اولین بار است که لبنانی‌ها فهمیده‌اند که دشمن از خود آنهاست – حکومت و رهبران سیاسی خودشان – نه یک اشغالگر بیرونی یا مداخله‌گر منطقه‌ای. علاوه بر این رهبران سیاسی نتوانسته‌اند روند اعتراضات را که همه فرقه‌ها و مناطق را – از طرابلس در شمال تا صور و نبطیه در جنوب و از بیروت و صیدا – در بر می‌گیرد مهار کنند. گستره تظاهرات نشان می‌دهد که معترضان می‌توانند فراتر از وابستگی‌های فرقه‌ای و سیاسی خود متحد شوند. آنچه آنها را گرد هم آورده یک بحران اقتصادی مداوم است که به مردم از همه فرقه‌ها و مناطق آسیب رسانده است. به قول یکی از معترضان: گرسنگی دین نمی‌شناسد.

اما از همه مهم‌تر این اعتراضات از آن جهت بی‌سابقه است که حزب‌الله نیز موضعی غیرمعمول اتخاذ کرد. حسن نصرالله رهبر حزب‌الله سازمانی که دهه‌هاست به حمایت خود از فقرا و نبرد با بی‌عدالتی افتخار می‌کند تصمیم گرفت (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/shia-unrest-in-hezbollahs-beirut-stronghold>) از دولت حمایت کند و در برابر مردم معترض قرار گیرد. این موضع‌گیری پسرفتی بزرگ برای حزب‌الله در مواجهه با اعتراضات کنونی است که دشوارترین چالش داخلی آن به شمار می‌رود.

اما رهبر حزب‌الله خود انتخاب نکرد که بی‌پروا از دولت نخست‌وزیر سعد حریری حمایت کند بلکه این صحنه‌های پیوستن معترضان شیعه به سایر لبنانی‌ها در خیابان بود که رهبری حزب را هراسان کرد. شیعیان لبنان همیشه ستون فقرات قدرت داخلی و منطقه‌ای حزب‌الله بوده‌اند. آنها در انتخابات به حزب‌الله و متحد شیعه آن «امل» رأی می‌دهند و نیز در لبنان سوریه و یمن در کنار آنها می‌جنگند. در برابر بسیاری از آنها حقوق و خدمات فراوانی دریافت می‌کنند که از سوی ایران و حزب‌الله ارائه می‌شود.

اما برای نخستین بار از زمان تشکیل حزب‌الله در دهه ۱۹۸۰ شیعیان لبنانی برضد آن به پا خاسته‌اند. معترضان شیعه در نبطیه قلب این گروه در جنوب لبنان حتی دفاتر رهبران حزب‌الله را نیز آتش زدند.

در اینجا سه عامل اصلی نقش دارند: اول دخالت پرهزینه حزب‌الله در جنگ سوریه و فشار تحریم‌های ایالات متحده بر ایران که این حزب را مجبور کرده حقوق و خدمات را کم کند و به این ترتیب شکاف میان ثروتمندان و فقرا را در جامعه خود گسترش دهد. به علاوه این حزب اکثر شیعیان را از مجلدت فقیرنشین (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/shia-unrest-in-hezbollahs-beirut-stronghold>) برای جنگ در سوریه به خدمت فرا می‌خواند (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/hezbollahs-women-arent-happy>) در حالی که مقامات این سازمان از ثروت حاصله از جنگ بهره می‌برند و نارضایتی به بار می‌آورند.

دوم رای‌دهندگان حوزه انتخابی حزب‌الله مجبور شدند که نبیه بری متحد حزب‌الله را به عنوان سخنگوی مجلس و به عنوان «شر ضروری» برای حفظ ائتلاف شیعی بپذیرند. گرچه فساد شناخته‌شده نبیه بری با روایت حزب‌الله در لزوم شفافیت و سلامت نفس مغایرت داشت مردم ده‌ها سال این موضوع را نادیده گرفته بودند. اما هنگامی که اقتصاد لبنان کم‌وبیش در همان مقطعی وخامت یافت که نبیه مالی حزب‌الله ضربه خورد بسیاری از شیعیان نتوانستند از پس هزینه‌های روزانه زندگی برآیند. آن‌گاه رسوایی فساد و ثروت نبیه بری دیگر قابل تحمل نبود.

سوم حزب‌الله بیش از حد بر قدرت نظامی تکیه کرده است. این سازمان پس از خروج اسرائیل از لبنان در سال ۲۰۰۰ و نیز بعد از جنگ لبنان با اسرائیل در جولای ۲۰۰۶ روایت نظامی‌گری خود را گسترش داد و آن را تبلیغ کرد. حزب‌الله همچنین مدعی موفقیت در سوریه در برابر دشمن جدید خود یعنی افراط‌گرایی سنی شد. با این وجود این پیروزی‌ها به وضع بهتری برای جامعه شیعه نیانجامید. ایران ممکن است از این پیروزی بهره‌مند شده باشد اما شیعیان در لبنان بیش از پیش منزوی شده‌اند. به همین دلیل بسیار منطقی است که جامعه شیعه لبنان با پیوستن به اعتراضات تلاش کند هویت لبنانی خود را بازیابد و نه هویت مذهبی – که تاکنون در بخشیدن هویت ملی به آنان ناکام بوده است.

داستان مشابهی نیز در عراق در جریان است. در ماه اکتبر ده‌ها هزار عراقی (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49946325>) در بغداد و در سایر مناطق با اکثریت شیعه در جنوب عراق در اعتراض به ناکامی طبقه سیاسی این کشور در ارائه خدمات اساسی و کاهش بیکاری و فساد به خیابان‌ها آمدند. سرکوب اعتراضات سریع و تهاجمی بود که به کشته شدن بیش از صد معترض منجر شد. رویترز (<https://www.reuters.com/article/us-iraq-protests-iran-snipers-exclusive/exclusive-iran-backed-militias-deployed-snipers-in-iraq-protests-sources-idUSKBN1WW0B1>) گزارشی را در هفته دوم اعتراضات منتشر کرد که تأیید می‌کند شبه‌نظامیان تحت حمایت ایران روی پشت‌بام‌های بغداد تکتیرانداز مستقر کرده بودند تا عامدانه معترضان را بکشند.

نقش ایران در پاسخ به اعتراضات در عراق و عدم موفقیت دولت عراق در حفاظت از شهروندان خود نشانه قابل توجهی از نفوذ ایران در عراق است. بسیاری از فرماندهان پیشین شبه‌نظامیان تحت حمایت ایران اکنون عضو پارلمان و دولت هستند و دستورکار تهران را پیش می‌برند و اقتصاد جایگزینی را برای ایران تحت تحریم‌های ایالات متحده شکل می‌دهند.

همانند لبنان روایت ایران علیه داعش رژیم تهران را قادر ساخت که در عراق نیز به رهبران شبه‌نظامیان تحت رهبری خود در ورود به پارلمان و نفوذ تدریجی در نهادهای دولتی کمک کند و همانند آنچه در لبنان رخ داد اگر گروه‌های نیابتی ایران در عراق نیز تحت کنترل قرار نگیرند آهسته اما پیوسته از ارتش عراق قوی‌تر می‌شوند و تصمیم آنها به جنگ و صلح یک تصمیم ایرانی خواهد بود.

تصادفی نیست که در عراق فقط شیعیان به خیابان‌ها ریختند سنی‌ها مدت‌هاست که از سوی رهبران فرقه‌گرا و رهبران شیعه سرکوب می‌شوند و شیعیان هنوز هویت فرقه‌ای خود را به یک هویت ملی بسط ندادند اما این حس وجود دارد که اگر اعتراضات جاری ادامه یابد وجهه ملی خواهد گرفت. برخی از سنی‌ها و کردهای عراق از تظاهرات شیعیان حمایت کرده‌اند (<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/10/iraq-protests-sunni-mosul.html>) اما برای اجتناب از برچسب خوردن به عنوان اعضای داعش از دخیل شدن در این اعتراضات خودداری کردند ایران برای حمله به معترضان از این برچسب قبلا هم در عراق و هم در سوریه استفاده کرده است.

پیامدهای این اعتراضات چه در عراق و چه در لبنان هر چه باشد ایران اجازه نخواهد داد ساختارهای قدرتش بدون درگیری فروپاشد. در هر صورت ایران همان کاری را می‌کند که در آن خبره است: در لبنان حزب‌الله به جای عقب‌نشینی و اجازه دادن به این که دولت جدید با تکیه بر وزرای صاحب صلاحیت به انجام اصلاحات بپردازد احتمالا به همراه شبه‌نظامیان تحت حمایت ایران به زور متوسل خواهد شد همانطور که نصرالله بروشنی تاکید کرده دولت او سقوط نخواهد کرد.

اما حزب‌الله سعی خواهد کرد اشتباه حشد شعبی عراق را تکرار نکند و از پاسخ خشونت‌بار به اعتراضات بپرهیزد به همین دلیل واحدهای نظامی حزب‌الله تعدادی از اعضای غیرحزب‌الله را آموزش داده‌اند تا به آنچه که آن را «تیپ‌های مقاومت لبنان» (<https://ctc.usma.edu/hizb-allahs-lebanese-resistance-brigades/>) می‌نامد بپیوندند نقش این تیپ‌ها دقیقا مقابله با چالش‌های داخلی است و به حزب‌الله اجازه می‌دهد مسئولیت و نقش خود را در سرکوب معترضان انکار کند صدها جوان قبلا با پرچم‌های امل و حزب‌الله در شماری از شهرها در تلاش برای شکل‌دهی به یک روایت ضد-اعتراضی به تظاهرات‌کنندگان حمله کرده‌اند ارتش لبنان تاکنون مانع از آن شده که این افراد بیش از حد به معترضان نزدیک شوند اما آنها توانسته‌اند با حمله به تظاهرات‌کنندگان در خارج از بیروت و عمدتا در شهرها و شهرستان‌های شیعه به آن‌ها آسیب بزنند و مرعوب‌شان کنند.

در عراق احتمالا شبه‌نظامیان تحت حمایت ایران برای سرکوب دور جدیدی از اعتراضات برنامه‌ریزی شده در ۲۵ اکتبر باری دیگر به خشونت متوسل خواهند شد بدون فشار بین‌المللی برای انحلال پارلمان و واداشتن نخست‌وزیر عادل عبدالمهدی به استعفا بسیاری از مردم جان خود را از دست خواهند داد اما در هر صورت وجهه ایران نیز به شدت آسیب خواهد دید.

در سراسر منطقه وضعیت در همین مسیر متحول می‌شود. هر جا که ایران برنده شود بحران نیز چیره می‌شود از عراق تا لبنان روشن شده است که اعمال قدرت ایران دیگر تحمل نمی‌شود و هنگامی که پایگاه حمایتگر قدرت ایران در این کشورها هم دیگر نتواند ایران را به عنوان فرمانده خود بپذیرد ضرورت می‌یابد که جامعه جهانی به وضعیت توجه کند.

اعتراضات اخیر نشان می‌دهد که قدرت ایران شکننده‌تر از چیزی است که جهانیان تصور می‌کنند و مهمتر آن که جامعه جهانی نباید فراموش کند که تشیع متعلق به ایران نیست و شاید زمان آن رسیده که به طور مستقیم با جوامع شیعه کار کنند.

*حنین غدار هموند مهمان فریدمن در برنامه گدولدر خصوص سیاست عرب در انستیتو واشنگتن برای سیاست خاور نزدیک است ❖

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریہ ۲۰۲۲ ۱۱

Farzin Nadimi

(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

BRIEF ANALYSIS

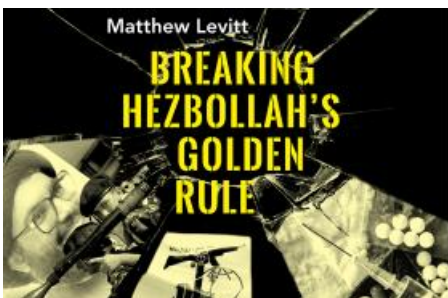
Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریہ ۲۰۲۲ ۱۱

Simon Henderson

(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

فوریہ ۲۰۲۲ ۹

Matthew Levitt

(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule)

TOPICS

(/policy-analysis/syast-kharjy-ayran/) سیاست خارجی ایران

(/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/) عرب و اسلام سیاسی

(/policy-analysis/syast-shyy/) سیاست شیعی

REGIONS & COUNTRIES

(/policy-analysis/lbnan/) لبنان

(/policy-analysis/raq/) عراق

(/policy-analysis/ayran/) ایران

